

Worden de sprengbeken bedreigd?

De Veluwe herbergt als gevolg van een eeuwenlang jaarlijks neerslag overschot een enorme ondergrondse watervoorraad, aangeduid als waterbel. Dit grondwater heeft een hoge kwaliteit en wordt door veel factoren zoals neerslag, verdamping, onttrekkingen en kwel beïnvloed. Het heeft derhalve een dynamisch karakter.

Omdat er meerdere belanghebbenden zijn die aanspraak maken op het gebruik van het Veluwse grondwater, vereist dit een zorgvuldig en afgewogen grondwaterbeheer. Dit betekent dat het grondwaterbeheer van de Veluwe van boven lokale, lees provinciale, importantie is en om duurzaam beheer vraagt.

Omdat er in zijn algemeenheid sinds een aantal decennia grotere waterafvoerproblemen bestaan, is het overstromingsgevaar urgent geworden. De Commissie Waterbeheer 21e Eeuw heeft daarom de trits vasthouden, bergen en dan pas afvoeren van water ingevoerd. Dit is zeker ook voor de Veluwe van belang om de afvoer op Rijn, IJssel en Randmeren gunstig te beïnvloeden.

Een ander aspect van de waterafvoer is dat er via het bekenstelsel hoogwaardig water verloren gaat dat afvloeit in het rivierensysteem. Het zou logisch zijn meer direct of indirect gebruik te maken van dit hoogwaardige water.

Een van de feiten is dat in het kader van de vernatting (tevens waterberging) terreinbeheerders en waterbeheerders elkaar vinden. Meer berging - minder afvoer - meer natuurbouw. De term antiverdroging is voor deze initiatieven in dit verband niet op zijn plaats.

Er blijven meerdere vragen over. Dreigt het gevaar dat de commercie gaat overheersen over meer imponderabele, d.w.z. minder 'weegbare', belangen? Is de 25% reductie die op sommige waterwinningen is toegepast wel voldoende op langere termijn? Er is namelijk nog onvoldoende zicht op de doorwerking van de klimaatverandering. Moet er niet (nog?) meer nagedacht worden over het gebruik van oppervlaktewater in plaats van grondwater voor industriële en mogelijk drinkwatervoorziening?

Er is sinds het begin van de jaren 80 van de vorige eeuw zeer veel overheidsgeld 'à fonds perdu' geïnvesteerd in het herstel van sprengbeken en beken op de Veluwe. Daarom is een zorgvuldig tot watervoerendheid van de sprengbeken leidend beheer ook een zaak van goed financieel beheer.

Aan de grondwaterbeheersing tengevolge van grootstedelijke uitbreidingen is niet veel meer te doen. Ook niet aan een optimaal peilbeheer voor de landbouw. Waar wel het nodige aan kan gebeuren is de (sprengen-)bekenstelsels. Zo zou bijvoorbeeld serieus overwogen moeten worden hoe de Heelsumse en Renkumse beken voldoende watervoerend gemaakt kunnen worden na de grote kapitaalinvestering in de Renkumse Poort. Vermindering van onttrekkingen? Infiltratie met gebiedseigen water in de sandr?(spoelzandvlakte). Beïnvloeding onttrekkingen ten zuiden van de Rijn? Andere maatregelen?

We moeten oppassen dat het beheer van de sprengbeken niet doorslaat naar de eerste term in de trits vasthouden, bergen, afvoeren, waarbij tot verlanding van sprengen wordt overgegaan omdat daarmee bijzondere biotopen om zeep worden geholpen. Natuurbouwecoloogen zouden hier voldoende oog voor moeten hebben.

Vernatting en daarmee verminderde afvoer kan goed gepaard gaan met zorgvuldig beekbeheer. Aan het beekregiem eigen specifieke levensomstandigheden behoeven daar niet onder te lijden. Het stromende karakter is daarbij naast voldoende diepe sprengen een voorwaarde, waarbij stuwtjes een goede regulerende werking kunnen hebben. Dit mits de mogelijkheden voor vismigratie niet te dogmatisch worden doorgevoerd.

Er zijn voorbeelden van goed en efficiënt afvoerende beken met behoud van de verschillende waarden. Bijvoorbeeld door een gering nat profiel (de dwarsdoorsnede van het stroombed) te bewerkstelligen, met een smalle bodembreedte.

Van groot belang is hoe subtiel het onderhoudsregiem wordt aangepakt, want met verkeerde maatregelen in een cultuurtechnische context kan veel worden vernield.

Tenslotte wordt het tijd om, cultuurhistorisch gezien, sprengbeken met sprengkoppen en wallen langs uitgegraven dalen en opgeleide trajecten wettelijk te gaan beschermen. Het gaat per slot van rekening om "bouwwerken" die veelal dateren uit de 14de tot de 17de eeuw.

Laten we hopen dat de disciplines waterbeheer, natuurbehartiging en cultuurhistorie elkaar tijdig vinden om een duurzaam grondwaterbeheer op lange termijn te bewerkstelligen, met inbegrip van het behoud en goed functioneren van het unieke sprengbekenstelsel.

Peter Stork.